

Geliş Tarihi: 23.10.2021 Kabul Tarihi: 01.12.2021 Entry Date: 23.10.2021 Accepted: 01.12.2021 Bu

makaleyi alıntılanak için/ To cite: YILMAZ, Ayşe (2021). “Hak Halili / Zehra Bacı Dergâhı’nda Dervişlik, Adap, Muhabbet Basamakları Ve Merasimler”, *Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, S.7, s. 193-214.

HAK HALİLİ / ZEHRA BACI DERGÂHI’NDA DERVİŞLİK, ADAP, MUHABBET BASAMAKLARI VE MERASİMLER

Becoming Dervish in the Hak Halili / Zehra Bacı’s Dergah, Customs, Steps of Love for God and Ceremonies

Ayşe YILMAZ*

Öz

Hak Halili; Mısır’daki Cami’ü’l-Ezher’de eğitimini tamamlamıştır. Başmüdürlüğe kadar yükselmiş, on iki tarikatın şeyhliğini yapabileceğine dair icazet almış bir mutasavvıftır. Sarayda şehzadelere Mesnevi dersleri verdiği bilinir. Daha sonra memleketi Afyonkarahisar’ın Emirdağ ilçesindeki ilk yörük yerleşim merkezlerinden biri olan Karacalar Köyü’ne dönmüş ve burada dergâhını kurmuştur. Ölümüne yakın bir tarihte de dergâhın icazetini kızı Zehra Bacı’ya vermiştir. Bu çalışmada Hak Halili / Zehra Bacı Dergâhı’nda derviş olmak için gereken hususiyetler sırasıyla aktarılmıştır. Dergâhın müşitlerinden Abdülkadir Şahbaz’ın itinayla saklanan ses kayıtları içinden çok mühim tespitler elde edilerek çalışmaya eklenmiştir. Bunun yanı sıra Muharrem ayında, Nevruz’da, Hıdırellez’de, Hak Halili, Zehra Bacı ve Abdülkadir Sultan’ın ölüm yıldönümlerinde yapılan çeşitli merasimlere ve muhabbet basamakları adını verdiğimiz ibadetlerin inceliklerine yer verilmiştir. Yapılan bu değerlendirme ve derleme çalışmasında kültürel mirasa katkı sağlama amacı güdülmüştür. Dergâha ait bazı fotoğraflarla da yazılanlar desteklenmiştir. Çalışmanın Hak Halili / Zehra Bacı Dergâhı’na dair yeni çalışmalar için kapı aralayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hak Halili, Zehra Bacı, Dergâh, Türbe, Merasimler.

Abstract

Hak Halili who is the main subject of this article, completed his education at Al-Azhar Mosque in El-ezher. He was an expert who had reached the degree of head mudarris and received the approval that he could be sheikh of 12 tariqa. It is known that he gave Mesnevi lessons to the princes in the palace. Then he returned to the village of Karacalar which was one of the first nomad settlements in Emirdağ of Afyonkarahisar then established his dergah. In a date close to his death, he approved his daughter to become his successor. In this article, the required abilities to become a dervish in Hak Halili / Zehra Bacı’s Dergah will be described. Very important findings of which had been carefully chosen from the preserved audio recordings of Abdülkadir Şahbaz, who was the strict followers of the dergah, were added to the study. Besides, the ceremonies and the prayer rituals those we call “steps of love for God (muhabbet)” which are still performed in both Hak Halili, Zehra Bacı, Abdülkadir Sultan’s death anniversaries, in Hıdırellez, in Nawruz and in the month of Muharrem will be portrayed. It is intended to contribute to the cultural heritage in this evaluation and compilation study. Posts are supported with photos of the Dergah. It is thought that the article will provide a basis for new studies about Hak Halili / Zehra Bacı’s Dergah.

Key Words: Hak Halili, Zehra Bacı, Dervish lodge, Tomb, Rituals.

* Dr. Öğr. Üyesi. Karabük Üniversitesi. Eposta: ayseyilmaz@karabuk.edu.tr. Orcid: 0000-0002-9832-2416

Giriş

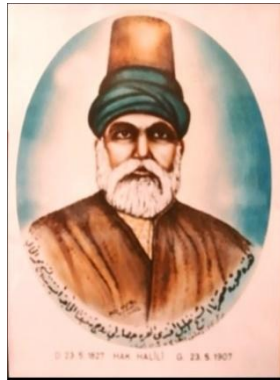
Afyonkarahisar’ın Emirdağ ilçesine bağlı Karacalar köyündeki Hak Halili¹ / Zehra Bacı Dergâhı’nda ibadetler ve adap yıllardan beri aynı ahenk ve şevk içinde devam ettirilmeye çalışılmaktadır. Bunun sağlanması noktasında Hak Halili / Zehra Bacı soyundan gelenler başta olmak üzere dervişler ve gönüllüler önemli rol oynamaktadır. Dergâhta derviş olmayı dileyenlere evvela dünyalık olanlardan vazgeçildiğine dair şeyh ile birlikte girilen aba altında yemin ettirilir. Yemin doğrultusunda derviş adayının ahlaki yapısını sağlamlaştırması, ibadetlerini aksatmaması, diğer dervişlerle sevgiye dayalı bir kardeşlik kurması beklenir. Bu safhaları başarılı ile geçen derviş adayı şeyhinin takdiriyle halvete girer.

Çalışmada, muhabbet basamakları diye isimlendirdiğimiz ibadetlerin sırası ve ibadet esnasında zikrolunan dualara yer verilmiştir. Hem yapılan ibadetlerde hem de ziyaretlerde dergâhla türbeye giriş çıkışlarda belirlenen adap ve davranışlar açıklamalarıyla birlikte sunulmuştur. Merasim şekilleri cem, semah ve zikirken merasimlerin yapıldığı günler ise Muharrem ayı başta olmak üzere Nevruz, Hıdırellez ve Hak Halili, Zehra Bacı, Abdülkadir Sultan (Şahbaz)’ın vefat ettikleri günlerdir.

1. Hak Halili / Zehra Bacı Dergâhı’nda Dervişlik

1.1. Dervişin Şeyhten El Alışı

Derviş olmak isteyen kişi önce abdestli olarak şeyhin önüne diz çöküp oturur. Üzerlerine aba örtülür. Şeyhle derviş adayı dizlerini ve alınlarını birbirine dayarlar. Şeyh, derviş adayının ellerini tutar ve üç kez tövbe-i istiğfar diletir. On bir İhlas, bir Fatiha okuyarak niyazda bulunur.

Görsel 1: Hak Halili’nin Bir Resmi.

¹ Hakk Halili; Aşçı İbrahim Dede hatıralarında C. I - s. 586, s. 597, s. 599 gibi birçok sayfada “Hacı Halil Efendi”, nüfus kaydında ise “meşayihden müderris Şeyh Hacı Halil Efendi” olarak kayıtlıdır.

Görsel 2: Zehra Bacı'nın Bir Fotoğrafı.

Şeyh; derviş adayından artık yalan söylemeyeceğine, eline, beline, diline sahip olacağına, şeriatın ve tarikatın emir ile yasaklarına uyacağına, namazına ve orucuna sadık kalacağına, garipleri koruyacağına, haram yemeyeceğine ve siyasetle uğraşmayacağına dair üç kez yemin etmesini ister. Derviş adayı yemin ederse tarikata intisap eder, etmezse serbesttir.

Şeyh, yemin eden dervişe: “El ele, el Allah’a bağlı. Pîr Gavsü Geylâni’nin tarikatını kabul ettin mi?” diye sorar. Derviş: “Ettim efendim!” deyince şeyh “Bu el benim elim değil, Pîr Gavsü Geylâni’nin eli” diyerek elini uzatır. Derviş şeyhinin elini öper ve abanın altından çıkarlar. Yeni derviş orada bulunan bütün dervişlerin elini öper ve dergâha girmiş olur. Bu tarih dervişin manevi olarak doğum tarihidir. (KK-2)

1.2. Dervişliğin İlk Safhası

Dervişliğe kabul edilen kişiden beklenen ilk hareket, insan-ı kâmil olma yoluna girmesidir. Bu olgunlaşma serüveni; dervişin ahlaki birikimi, şeyhin kudret ve kabiliyetine göre kendi süresini belirler. Derviş uzlete çekilerek ruhunun derinliklerini keşfetmelidir. Nefis terbiyesini tamamlayamayan derviş noksan sayılır. Hülâsa dervişlikte ilk safha, mürşidin denetiminde seyr ü sülûk mertebelerini geçmeyi öğrenmektir.

1.3. Halvet

Genel olarak “yalnız, تنها kalma” (Devellioğlu, 2001: 320) anlamına gelen halvet esasen; “tarikât yolcusunun mürşidin onayıyla tek başına çile evine çekilerek Tanrı’yla baş başa olduğunun bilincine varması, içe kapanıp derin düşünceye dalarak Tanrı’ya manen kavuşması” (Korkmaz, 1993: 156) olup dervişliğin önemli bir basamağıdır.

Halvet, 11 gün, 41 gün, 91 gün olur. 11 güne ‘halvet’, 41 güne ‘erbain’ diyorlar. 91 gün yapılmaz çok zor. 41 gün de kâfi değil aslında. Dedem² mübarek halvete 3 sene 40 gün girmiş. İlk sene üç kilo arpa kavudu, üç bardak suyla girmiş. İkinci sene iki kilo arpa kavudu, iki bardak su; üçüncü sene 1 bardak su, bir kilo arpa kavudunu yemeden çıkmış. (KK-1)

Halvete genellikle 12 kişi girer. Halvete girecek derviş sayısını mürşit belirler. Halvet odası sürekli karanlık olup ışık almamasına özen gösterilir. Genellikle Muharrem ayında halvete

² “Dedem” kelimesi ile Hakk Halili kastedilmektedir.

girilir, ancak mürşidin takdiri ile başka bir ayda da halvete girilebilir. Halvette sürekli ibadet ile meşgul olunup oruç tutulur. Beş vakit namazın arkasından zikir çekilir; sonrasında Ehl-i Beyt, Hakk muhabbeti yapılır.

Halvete girmeye hak kazanan derviş(ler) ilk gün normal tuzlu, gün geçtikçe (miktarı azaltıla azaltıla) tuzsuz un çorbası ve çok az miktarda ekmek ile sahur ve iftar yapar. Halvet boyunca başka hiçbir yemek yenmez. Orucu susuz tutmak esastır. Ancak dayanamayan kanastıya içmeden, çok az miktarda su içebilir. Halvetten çıkınca da bir hafta perhizli yemek yenir, çeşitli ve ağır yemekler yenmez.

Halvetin 7. günü kara helva yapılır. 9. günü yarma çorbası şeklinde çeşidi az olan aşure ile oruç açılır. Halvet yapanlara dergâh büyüklerinden bir kişi hizmet eder, yemeklerini götürüp boşalan tabakları alır. Başka kişilerle görüşme, konuşma yapılmaz. Halvet, şeyhin son günün akşamı gelerek dua etmesiyle son bulur. (KK-2)

1.4. Dervişlik Vasıfları

Hacı Bektaş Veli'nin "Eline, diline, beline sahip ol." sözünün ardından Zehra Bacı'nın bir dervişte olması gerekenleri ifade ettiği şu sözleri de dergâh dervişleri ve ziyaretçileri tarafından tekrarlanır: "Benim evladım belimden gelen değil, yolumdan gelendir. Benim dervişim birbirlerinde benim sevgimi bulmalı. Birini kırdığında beni kırdığını bilmeli. Benim razı ve memnun olduğumu görmek istiyorsa bir derviş kardeşinin gönlünü almalı." (KK-1)

1.5. Dervişler Arası Bağ

Hak Halili / Zehra Bacı Dergâhı'nın dervişleri arasındaki ilişki salt sevgiye dayalı olarak kurulur. Dervişler birbirlerinin işlerini kolay kılarlar, kendilerinden önce ihvan kardeşlerinin hâline kafa yormaları ile bilinirler. Dervişlerin bir bardak çayı elden ele dolaştırarak içmeleri de bu bağı ne denli içselleştirdiklerini sergiler mahiyettedir.

Ben neysem sen osun, sen neysen ben oyum. Ehl-i Beyt âşığı olan bir derviş her gözünün baktığına hangi millet olursa olsun Hakk gözüyle bakacak. Yaptığı her ibadeti ve niyazı tüm ihvan kardeşleri adına yapacak. Yaratılmışı hoş gör Yaratan'dan ötürü. Hakk gözüyle baktığı her ihvan kardeşini hiç kötü görmeyecek. Hep iyi yanını görecektir. Gözle görülen fenalığı bile olsa örtmeye çalışacak. İşte o zaman bütün evliyaullahı razı eder, kapısını açarsın. Allah'ım bizi öyle yapmış, o yolda yürümüş kullarından etsin. Habibi ve Ehl-i Beyt'inin hürmetine... (KK-1)

2. Dergâhta Hâl

2.1. Ziyaret Adabı

Ziyaret öncesi abdest alınır. Besmele ile dış eşikte kıyam edilir. Secdeye varılarak eşik Allah, Hz. Muhammed, Hz. Ali aşkına üç kez öpülür. Sağ ayakla eşige basmadan içeri girilir. İç kapı eşiginde de kıyam edilir. Kıyam edilirken sol el altta, sağ el onun üzerinde olduğu hâlde kollar çapraz yapılır. Sağ ayak başparmağı, sol ayak başparmağı üstüne konarak vücut öne doğru eğilir ve secdeye varılır. İçeri bu hâl gözetilerek girildikten sonra yapılan ibadet kişinin gönlünden coştduğunca olur. Türbeden çıkarken yüz türbeye bakar hâldedir ve girişteki kıyam, secde ve eşik öpme adabı yinelenir.

2.2. Ziyaret Amacı

Türbeye yapılan ziyaretlerin ilk ve temel amacı ebedî istirahatgâhındaki ulema ve evliyalara hürmet, muhabbet sunmaktır. Bunun yanında tedavisi güç bir hastalığın pençesine düşmüş ve bu manevi atmosferin yoğunluğuyla Allah'tan dertlerini hafifletmesini dileyen hastalar, dertliler, gayesi Hakk olan insanları daha iyi anlamayı isteyenler, onların sırrına ermeyi dileyenler türbe ve dergâha ziyareti eksik etmezler.

Türbe ziyaretindeki temel amaç Allah'ın; nebiler ve resuller aracılığıyla insanlığın özgürlüğünü, kardeşliğini sağlayarak adil bir dünya düzeninde, barış içinde yaşanması için gönderdiği tevhid dininin ilkelerini sevgi ile insanlara aktaran velileri anmak, onlara olan saygımızı, bağlılığımızı göstermektir. Mesela Kâbe dört duvardır ama tevhid dinini temsil eder, aslında Kâbe'ye secde etmek Allah'a secde etmek demektir, yani secde taş duvara değildir. Türbeye secde ederek girmek de buna benzetilebilir.

Kuran-ı Kerim'de, Ra'd suresinin 15. ayetinde "Göklerde ve yerde bulunan her şey ve bunların gölgeleri sabah akşam, isteseler de istemeseler de Allah'a secde ederler." Nahl suresinin 48. ayetinde "Allah'ın yarattığı nesnelere görmüyorlar mı? Onların gölgeleri sağa sola dönmekte, Allah'a secde edip yere kapanmaktadır." Hac suresinin 18. ayetinde ise "Görmez misin göklerde ve yeryüzünde bulunanlar; güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, hayvanlar ve insanların birçoğu hep O'na secde etmektedir! Niceleri de azabı hak etmiştir. Allah'ın hakir kıldığı kimseyi onurlandırabilecek birisi yoktur. Kuşkusuz Allah dilediğini yapar." denir.

Özetle bir türbe kutsallığını, içindeki metfun zatın şahsından değil; ondaki Allah aşkından ve Resulullah Efendimizle Ehl-i Beyt'inin inanç ve değerlerini yaşayarak öğretme şevkinden alır. Aşk ve ahlak öğretmeni olan veliler; ırk, din, mezhep ve tarikat gözetmeksizin mensubu oldukları toplumu cehaletten kurtulması, bilgiyle dirilmesi, nefsinin terbiye ederek irfanî hakikati bulması, tüm varlığı sevgi ile kucaklayıp hayırda yarışması için eğitmişlerdir. Türbeyi ziyaret, Allah'a, Resulullah efendimize ve onun temsil ettiği değerlere bağlılığın bir ifadesidir. (KK-3)

3. Kadirî / Hüseyinî / Alevî Yolunda Muhabbet Basamakları

3.1. Abdest

Zahirî abdest, fıkıh kitaplarında yazıldığı üzere su ile alınan abdesttir. Manevi abdest ise insanın iç dünyasındaki kötü duygu, düşünce, niyet ve alışkanlıklardan kurtulması bütün azalarını Hazreti Muhammed'in ahlakına uygun olarak kullanmasıdır. Dergâhta derviş zikir ibadetine başlamadan önce maddi, manevi tazelenmek gayesiyle abdest alır.

Temizlik imanın şartından, iman ana birinci basamağı temizlikten başlar. (KK-1). Resulullah Efendimiz: "Her kim abdestini tazelerse, Allah onun iman nurunu parlatur, yeniler. Abdest üzerine abdest, nur üzerine nurdur." buyurmuştur. Dergâhımızda yol önderi olan Bacı Sultan³ ve Abdülkadir Sultan da abdeste çok önem vermişler. Abdestin dervişin zırhı olduğunu, abdestsiz bulunmaması gerektiğini ısrarla vurgulamışlardır. Abdestin de öncelikle taharet ile başladığı asla unutulmamalıdır. Bu hususa çok dikkat edilmelidir. (KK-2)

³ Zehra Bacı için "Bacı Sultan" da denmektedir.

3.2. Namaz

Dergâhta namaz fıkıh kitaplarında belirtildiği şekilde beş vakit, kırk rekât olarak kılınmaktadır. Ancak zikir ibadetinden önce iki rekât ‘zikir namazı’ kılınması esastır. Bu namazın her rekâtında bir Fatiha, on bir İhlas suresi okunur. Selamdan sonra Hazreti Muhammed’e ve Ehl-i Beyt’ine beş kez salavat getirilir.

3.3. Zikir

Zikre başlanmadan evvel halakalar kurulur. Zikir halakalarının ilkinde mürşit veya yetkili kıldığı halifesi, Kaside-i Muzariyye’yi bilinenler; ikinci halakada el almış dervişler oturur. Halaka dışında ise el almayanlar hazır bulunurlar. Gözler yumulur, zikir bitine dek açılmaz ve sağlık engeli yoksa oturma pozisyonu korunur.

Mürşit veya halifesi “Bismillahirrahmanirrahim” der ve dervişler hep bir ağızdan 3 kere “Estağfirullah, estağfirullah, estağfirullah el-azim el-kerim ellezi la ilahe illallah Muhammede’r-resulullah Aliyyün Veliyullah” dedikten sonra bir kere de “Hû” çekerler. Mürşit veya halifesi İhlas suresini başlatır. Dervişler sureyi içlerinden on bir kez okur. Ardından Fatiha suresini başlatır, dervişler yine içlerinden bir kez okurlar. Mürşit sesli olarak besmele ile aşağıdaki duaya girer:

“Allahümme Belliğ ve evsıl misle sevabe ma kara’nahü ve misle ma telavnahü ve berekete ve hassesallahümme ila ruhi seyyidina ve Mevlana Muhammedin, nebiyyil, ümmiyyil, Arabiyyil Haşimiyyil, Mekkiyyil, Medineyyil ve ala alihi ve evladihi ve ezvacihi ve etbâihi ve ümmetehü ve hasse sallahümme ila ruhi seyyidina İmam-ı Ali Kerremallahü vechehü ve hasse sallahümme ila ruhi seyyidina Pir Abdülkadir Geylâni ve hassesallahümme ila ruhi ervahi Kadriye ve Nakşiye ve ila ruhi cemi-i ehli’t-tarik ve ila ruhi cemi-il enbiya-i vel mürselin ve hasse sallahümme ila ruhi şeyhina ve mevlana eşşeyhi Hak Halili Emirdağ Karacalar Köyü kadde sallahü sırrahü’l-aziz ve hasse sallahümme ila ruhi şeyhina pirim üstadım Bacı Sultan Karacalar Köyü kadde sallahü sırrahü’l-aziz ve hasse sallahümme ila ruhi şeyhina Pir Abdülkadir Efendim Karacalar Köyü kadde sallahü sırrahü’l-aziz destur.” dedikten sonra mürşit veya halifesi Hazreti Muhammet’in, Ehl-i Beyt’in ve On İki İmamlar’ın, Pîr Gavsı Geylâni’nin, Hak Halili, Bacı Sultan ve Abdulkadir Sultan’ın niyetiyle deyip “Hû” diyerek secdeye kapanır. Kalkışının ardından besmele çekerek zikri başlatır.

3.4. Estağfirullah el-âzim

Mürşidin veya halifesinin önderliğinde 100 kere sesli olarak tekrarlanır. Bitiminde ise şu söylenir: “Estağfirullah el-azim, el-kerim, ellezi lailahe illa hû.” Mürşit veya halifesinin

okuduğu şu duayla bu kısım da tamamlanır:

“Bismillahirrahmanirrahim. El-hayyü'l-kayyumu ve etubu ileyhi ve es'elübe't-tevbete, ve'l-mağfirete, ve'l-hidayete, ve'rahmete lena, illehû hüve't-tevvabürrahim, inallahe ve melaikelehû yusallune alen nebiy, ya eyyühellezine amenu sallu aleyhi ve sellimu teslimen kesiran kesira.”

3.5. İlmin Medine'si

Zikir, bütün dervişlerin katılımıyla Hak Halili tarafından yazılan ve silsileyi bildiren aşağıdaki ilahinin okunmasıyla sürer. İlk dörtlüğün ilk iki mısramı, ilkinde mürşit veya halifesi yalnız okur, devamında ise ilahi topluca sesli olarak okunmaya başlanır. Bu bölümde de zikrin başından sonuna dek uygulanan adap sürer: hem dervişlerin, mürşidin veya halifesinin sesini bastırmaması hem de ilahinin tek ses, tek nefes ve tek yürek yani muntazam ahenkle okunur.

“Bismillahirrahmanirrahim

İlmin Medine'si Ahmed-i Muhtar

Anın kapıcısı Haydar-ı Kerrar

İlmin Medine'si Ahmed-i Muhtar

Anın kapıcısı Haydar-ı Kerrar

İlmin Medine'si Ahmed-i Muhtar

Anın kapıcısı Haydar-ı Kerrar

Hakka gider buradan ervah-ı ebrar

Erişir anlara fazlı Rahmanî

Hasan'ın yasını çekti sakaleyn

Şehid-i Kerbela İmam Hüseyin

Dedeleri idi ol Şah-ı kevneyn

Cennette ruhların bunlar reyhanî

İmamlar imamı Cafer-i Sadık

Reddetmez tariki illa münafık

Hasan Basri oldu yâre muvafık

Bunlardır Mevla'nın ulu sultanı

Habibü'l- Acemî tuttu yolunu

Davud-u Tâi salmaz elini
Maruf-ı Kerhi şih bildi anı
Sığındım şahıma ol kerem kani

Seri es-Sakati erdi bu sırra,
Andan da yetişti Cüneyd-i Behre
Zat-ı şerif verdi avazu dehre
Ehlu'l-lahın oldu ulu sultanı

Şibli ana oldu canından bende
Abdu'l-vahit erdi ana o demde
Ebü'l Fereci Kuddusî tuttu elinden
O gördü onlarda nur-ı Yezdanî

Aliyyü'l-Hünkarî etti bir nida
Mübarek masumu dedi can feda
Hızır Geylâni hem etti eda
Ehlü'l-lahın oldu Ali sultanı”

İlmin Medine'si buraya dek okunduktan sonra eller açılır ve aşağıdaki dörtlüklerle devam edilir:

“İlahi lütfundan dûr etme bizi
Cümle bulanların hakkı için sizi
Gavs'un eşiğine sürelim yüzü
Bulalım orada cennet rızvanı

İlahi Zehra'ya bağışla beni
Sıdk ile sevenin hakkı için seni
Yoldaş et kabrimde imanı dini
Sensin muhsinlerin ulu sultanı

İlâhi Zehra'ya bağışla suçum
Onun evladıyla çekeyim göçüm
Âl-i Aba aşkıyla sen doldur içim
Zatınla sıfatın bunlar irfanı

İlahi hasedin kır kollarını
Müntakim isminle bük bellerini
Kudret kılıcıyla kes dillerini
Her kim olursa tevhid düşmanı

İlahi salatın hesapsız olsun
On sekiz bin âlem mis gibi dolsun
Cümlesi Habib'in ruhuna ersin
Kamunun derdinin budur dermanı”

Son dörtlük eller açık olduğu hâlde üç kez tekrarlanır. Şiiri yazan Hakk Halili'nin niyetiyle Hakk'a teslim edilir.

3.6. Kaside-i Muzariyye

Bu kaside, Kaside-i Bürde'nin de şairi olan Muhammed b. Saîd Bûsîrî (ö. 685?) tarafından yazılmıştır. Mısır'ın Behnesâ şehrine bağlı Behşim'de dünyaya gelen Bûsîrî, tanınmış bir aileye mensuptur. Bûsîrî diye anılmasının nedeni babasının Bûsîrîli oluşundadır, hatta annesi Delâslı olduğu için annesinin memleketi ile de anıldığı olur. “Kısa boylu olan ve zayıf nahif bünyeye sahip bulunan Bûsîrî'nin hayatı sıkıntılar içinde geçmiştir. Gerek çocuklarının çok ve karısının hırçın oluşu gerekse mesai arkadaşlarının yolsuzlukları onun için daima huzursuzluk kaynağı olmuştur. Hak söz konusu olunca son derece titizlik gösteren şair, bu anlayışından ötürü uzun süre aynı işte kalamamıştır. Hayatının sonlarına doğru felç olan Bûsîrî, rivayete göre Hz. Peygamber için yazdığı bir kaside sayesinde bu hastalıktan kurtulmuş ve uzunca bir ömürden sonra seksen küsur yaşlarında İskenderiye'de vefat etmiştir.” (Kaya, 1992: 468)

“Yâ Rabbi salli ale'l-muhtâri min mudarin⁴

Ve'l-enbiyâ ve cemi'ır-rusli mâ zükirû

Ve salli rabbi ale'l-hâdî ve şîatihî

Ve sahibihî men litayyi'd-dîni kad neşerû

Ve câhedû meahû fi'l-lâhi vectehedû

Ve hâcerû ve lehû âvev ve kad nasarû

Ve beyyenü'l-ferza ve'l-mesnûne va'tesabû
Li'l-lâhi va'tesamû bi'l-lâhi fentesarû

Ezkâ salâtin ve enmâhâ ve eşrafehâ
Yüattıru'l-kevne rayyen neşruhe'l-atıru

Meftûkatin bi 'abiri'l-miski zâkiyetin
Min tûbihâ eracü'r-rıdvâni yenteşirû

A'dde'l-hasâ ve's-serâ ve'r-ramli yetbeuhâ,
Necmü's-semâ ve nebâtü'l-arzı ve'l-mederu

Ve adde mâ haveti'l-eşcâru min verakın
Ve küllü harfin ğadâ yütlâ ve yüstetaru

Ve adde vezni mesâkîli'l-cibâli kezâ
Yetlûhu katru cemî'ı'l-mâi ve'l-metaru

Ve't-tayru ve'l-vahşu ve'l-esmâkü mea ne'amin
Yetlûhümü'l-cinnü ve'l-emplâkü ve'l-beşeru

Ve'z-zerru ve'n-nemlü mea cemî'ı'l-hübûbi kezâ,
Ve'ş-şaru ve's-sûfü ve'l-eryâşü ve'l-veberu

Ve mâ ehâta bihi'l-ilmü'l-muhîtu ve mâ
Cerâ bihi'l-kalemü'l me'mûru ve'l-kaderu

Ve adde ne'mâike'l-lâtî menente bihâ
Ale'l-halâiki müz kânû ve müz huşirû

Ve adde mikdârihi's-sâmillezî şerufet
Bihî'n-nebiyyûne ve'l-emplâkü vefteharû

⁴ Şiir bu hâliyle dergâh kayıtlarından derlenmiştir.

Ve adde mâ kâne fi'l-ekvâni yâ senedi
Ve mâ yekûnü ilâ en tûb'ase's-suveru

Fî külli tarafeti aynin yatrifûne bihâ
Ehlü's-semâvâti ve'l-erzîne ev yezerû

Mil'e's-semâvâti ve'l-erzîne mea cebelin
Ve'l-ferşi ve'l-arşi ve'l-kürsiyyi ve mâ hasarû

Mâ a'dema'l-lâhü mevcûden ve evcede ma'
Dûmen, salâten devâmen leyse tenhasiru

Testağriku'l-adde mea cem'ı'd-dühûri kemâ
Tühîtu bi'l-haddi lâ tûbkî ve lâ tezeru

Lâ ğâyeten ventihâen yâ azîmü lehâ
Ve lâ lehâ emedün yukzâ fe yu'tebaru

Mea's-selâmi kemâ kad merra min adedin
Rabbi ve zâifhümâ ve'l-fazlü münteşiru

Ve adde ad'âfi mâ kad merra min adedin
Me'a zı'fi az'âfihî yâ men lehü'l-kaderu

Kemâ tühıbbü ve terzâ seyyidî ve kemâ
Emartenâ en-nüsalliye ente muktediru

Ve küllü zâlike mazrûbün bi hakkıke fî
Enfâsi halkıke in kallû ve in kesürû

Yâ rabbi vağfir li tâlîhâ ve sâmi'ihâ
Ve'l-müslimîne cemîan eynemâ hazarû

Ve vâlidînâ ve ehlînâ ve cîrâninâ
Ve küllünâ seyyidî li'l-afvi müftekiru

Ve kad etet bi zünûbin lâ 'idâde lehâ
Lâkinne afveke lâ yübkî ve lâ yezeru

Ve'l-hemmü an külli mâ ebğîhi eşğalenî
Ve kad etâ hâdian ve'l-kalbü münkesiru⁵

Ercûke yâ rabbi fi'd-dârayni terhamünâ
Bi câhi men fî yedeyhi sebbehâ'l-haceru

Darınla ver rahmetin Resul'ün hürmetine
Alsa idi yedine tespîh eden haceru

Yâ rabbi a'zîm lenâ ecran ve mağfîraten,
Lienne cûdeke bahrun leyse yenhasıru

Ve kün latîfen binâ fî külli nâziletin
Lutfen cemilen bihi'l-ehvâlü tenhasıru⁶

Bi'l-Mustafa'l-müctebâ hayru'l-enâmi ve men⁷
Celâleten nezelet fî medhîhi's-süveru

Kezâ Aliyyün me'abneyhi ve ümmihimâ
Ehlül abâi kemâ kad câena'l-haberu

Sümme's-salâtü ale'l-muhtâri mâ taleat
Şemsü'n-nehâri ve mâ kad şa'şea'l-kameru

Ve'l-âlü ve's-sahbü ve'l-etbâu kâtîbeten

⁵ Eller açılarak aşağıdaki beyit üç kez yinelenir.

⁶ Bu beytin bitiminde eller yüze sürülür.

⁷ Aşağıdaki beyit secdeye kapanarak üç kez yinelenir ve secdeden kalkılır.

Mâ cenne leylü'd-deyâcî ev bede's-seharu⁸

Hatm etti hatm eyledi Rabbi İbrahimi iman ile
Hem gayriin sâmiin hem müslimin her biru

Hamd ü salatü dua ola ma hallerine
Aded de ey halikî mezkurumuz kaderu”

3.7. Bitiş Duası

Kaside bittikten sonra mürşit veya halifesi sesli olarak şu bitiş duasını okur: “Allahümme salli ve sellim ve bârik eşrefi nur-i cemi'i'l-enbiyai ve'l-mürselin ve'l-hamdü li'l-lahi Rabbi'l-âlemin.” ve eller yüze sürülür.

3.8. On İki İmamlar

Zikrin bu kısmı eller açık olarak başlar ve Hazreti Muhammed'e, Hazreti Ali'ye, Hazreti Hatice'ye, Hazreti Fatıma'ya üçer kez salat ve selam gönderildikten sonra On İki İmamlar'ın anılmasıyla sona erer:

“Ve salli ya muhyi'l-izam ale'r-rıza hatmü'l-kiram, Muhammedin hayrü'l-en'am eşrafi'l-müeşşefia. Ve salli ya muhyi'l-izam ale'r-rıza hatmü'l-kiram, Habibullah hayrü'l-en'am eşrafi'l-müeşşefia. Ve salli ya muhyi'l-izam ale'r-rıza hatmü'l-kiram, Resulullah hayrü'l-en'am eşrafi'l-müeşşefia. Ve salli ya muhyi'l-izam ale'r-rıza hatmü'l-kiram, Şah-ı Merdan hayrü'l-en'am eşrafi'l-müeşşefia. Ve salli ya muhyi'l-izam ale'r-rıza hatmü'l-kiram, Şir-i Yezdan hayrü'l-en'am eşrafi'l-müeşşefia. Ve salli ya muhyi'l-izam ale'r-rıza hatmü'l-kiram, Feth-i Hayber hayrü'l-en'am eşrafi'l-müeşşefia. Ve salli ya muhyi'l-izam ale'r-rıza hatmü'l-kiram, Kübra anam hayrü'l-en'am eşrafi'l-müeşşefia. Ve salli ya muhyi'l-izam ale'r-rıza hatmü'l-kiram, Ya Fâtıma hayrü'l-en'am eşrafi'l-müeşşefia. Ve salli ya muhyi'l-izam ale'r-rıza hatmü'l-kiram, Hayru'n-nisa hayrü'l-en'am eşrafi'l-müeşşefia. Ve salli ya muhyi'l-izam ale'r-rıza hatmü'l-kiram, İmam Hasan hayrü'l-en'am eşrafi'l-müeşşefia. Ve salli ya muhyi'l-izam ale'r-rıza hatmü'l-kiram, İmam Hüseyin hayrü'l-en'am eşrafi'l-müeşşefia. Ve salli ya muhyi'l-izam ale'r-rıza hatmü'l-kiram, İmam Zeynel Abidin hayrü'l-en'am eşrafi'l-müeşşefia. Ve salli ya muhyi'l-izam ale'r-rıza hatmü'l-kiram, İmam Bakır hayrü'l-en'am eşrafi'l-müeşşefia. Ve salli ya muhyi'l-izam ale'r-rıza hatmü'l-kiram, İmam Cafer hayrü'l-en'am eşrafi'l-müeşşefia. Ve salli ya muhyi'l-izam ale'r-rıza hatmü'l-kiram, İmam Kazım

⁸ Burada eller açılır.

hayrû'l-en'am eşrafi'l-müeşşefia. Ve salli ya muhyi'l-izam ale'r-rıza hatmü'l-kiram, İmam Rıza hayrû'l-en'am eşrafi'l-müeşşefia. Ve salli ya muhyi'l-izam ale'r-rıza hatmü'l-kiram, , İmam Tagi hayrû'l-en'am eşrafi'l-müeşşefia. Ve salli ya muhyi'l-izam ale'r-rıza hatmü'l-kiram, İmam Nagi hayrû'l-en'am eşrafi'l-müeşşefia. Ve salli ya muhyi'l-izam ale'r-rıza hatmü'l-kiram, İmam Askerî hayrû'l-en'am eşrafi'l-müeşşefia. Ve salli ya muhyi'l-izam ale'r-rıza hatmü'l-kiram, İmam Mehdi hayrû'l-en'am eşrafi'l-müeşşefia. Ve salli ya muhyi'l-izam ale'r-rıza hatmü'l-kiram, Gavsü Geylâni hayrû'l-en'am eşrafi'l-müeşşefia. Ve salli ya muhyi'l-izam ale'r-rıza hatmü'l-kiram, Hak Halili hayrû'l-en'am eşrafi'l-müeşşefia. Ve salli ya muhyi'l-izam ale'r-rıza hatmü'l-kiram, Bacı Sultan hayrû'l-en'am eşrafi'l-müeşşefia. Ve salli ya muhyi'l-izam ale'r-rıza hatmü'l-kiram, Pîr Abdilkadir hayrû'l-en'am eşrafi'l-müeşşefia.

Vaselliya muhyi'l-izam ale'r-rıza hatmü'l-kiram, hem evvelin hem ahirin Muhammed'in hayrû'l-en'am eşrafi'l-müeşşefia. Ve alihî mea's-sadeti izzün nicab." dindikten sonra eller yüze sürülür. Hazreti Muhammed (s.a.v.)'in neslinden gelen On İki İmamlar'ın ruhlarına armağan edilir.

3.9. Tevhid

Zikri çektiren mürşit veya halifesi bu kısımda yüksek sesle "Bismillahirrahmanirrahim Fa'lem ennehû" der. Tüm dervişlerin katılımıyla en az 100 kez "La illahe illallah" denir. Ardından en az 33 kere "La illahe illa Hû" denir. Mürşit veya halifesi aşağıdaki duayı okumaya başlar: "El hayyü'l-kayyumu ve etûbu ileyhi ve es'elühü't-tevbete ve'l-mağfirete ve ve'l-hidayete ve'r-rahmate lenâ innehû hüve't-tevvabü'r-rahim innallâhe ve melâiketehû yüsallûne alle'n-nebiy ya eyyü hellezine amenû sallû allehyi ve sallimû teslimen kesiran kesira."

Ardından besmele çekerek "Fa'lem ennehû" demesinin ardından tüm dervişlerin katılımıyla yüz kez "Allah" denip şu dua okunur: "Celle celâlühû ve celle şanühû ve enne mevaliyehû ve la ilahe gayruh."

3.10. Esmalar

Mürşit veya halifesinin çektiği besmele sonrasında zikre katılanlar hep bir ağızdan, aşağıdaki her bir esma mısraını on bir kez tekrarlar.

"Yâ Hû, ya Men Hû, ya Men la Hû, İllâ Hû

Yâ Hayyu, yâ Vahid, yâ Aziz, yâ Vedûd

Yâ Hakku, yâ Kakhâr, yâ Kayyûm, yâ Vahhâb, yâ Müheymin, yâ Basît.

Yâ Mütecellî irham züllî, yâ Müteâlî irham hâlî

Ente'l-Hâdî, ente'l-Hak, Leyse'l-hâdî illâ Hû”

3.11. Zikir Duası

Zikir duasına geçmeden evvel bir aşır Kuran okunur. Okuma işini ya mürşit veya halifesi ya da onun seçtiği hafız veya Kuran tilaveti güzel olan bir derviş yapar. Okunan ayetler çoğunlukla Hazreti Muhammed’i ve Ehl-i Beyt’i zikredenlerdir. “Âmin” dendikten sonra dua başlar:

“İlahi ya Rabbi! Hz. Âdem’in tövbesinin kabul olduğu sırrın hakkı için, bizim de tövbemizi kabul et. İlahi ya Rabbi! Nuh (a.s.) tövbesinin kabul olduğu sırrın hakkı için, bizim de tövbemizi kabul et. İlahi ya Rabbi! Halili Rahman’ın nâr-ı Nemrut’tan azat olduğu esrarın hakkı için ya Rabb, bizi de Hz. Hüseyin’e kavuşturuver. İlahi ya Rabbi! Hz. Musa’nın Firavun’a galip geldiği sırrın hakkı için, bizi de nefsimize galip getir. İlahi ya Rabbi! Hz. Yahya’nın ağaçta biçildiği esrarın hakkı için, ya Rabbi bizi de Hz. Hüseyin’e yetiştir. İlahi ya Rabbi! Gökte ve yerde, semada arzda, ya Rabbi kevneynde bizim bilmediğimiz cihanlarda ve iç içe geçen âlemler hâlinde Hüseyin aşkına bağlı olan gönüllerin tellerine bizi bağlayıver. Terk-i dünyada başka matlubumuz olmasın ya Rabbi!

Rûz-ı cezada bizi cennet-i âlânla aldatma ya Rabbi! Hz. Hüseyin’in cemâlini baş gözüyle görüp ayaklarına kapanan kullardan eyle ya Rabbi! Doğuda, batıda, güneyde ve kuzeyde hamse-i Âl-i Aba, Şah Hüseyin, Pîr Abdülkadir Geylânî, Hak Halili, Bacı Sultan diyen cümlemize af u mağfiret eyle ya Rabbi! İçlerinden bu kulunu ayırma ya Rabbi! Cümlesi başına basıp geçsin bu edna kulun ya Rabbi! Âcizane, fakirane, salavat-ı şerife ve istiğfarı, kendini de, kelime-i tevhidi, Ehl-i Beyt-i Âl-i Aba aşkına, Şah Hüseyin’e hibe eyledik. Bizim hediyemiz kabul olmaz ama ne yapalım elimizden başka gelenimiz yok ya Rabbi! Kabul ve karin eyleyesin, lütf-ı ihsanla bize doğru bakasın ya Rabbi!

Âşıklara, sadıklara, tarik-i Kadirî olan kardeşlerimizin, kelime-i tevhide ihtiyacı olanların ve cümlesinin ruhuna hibe eyledik kabul eyle ya Rabbi! Bizleri de içine dâhil eyle ya Rabbi! Ya Rabbi, bu dergâhı kapatma! Ya Rabbi, Hz. Hüseyin’in aşkıyla dalgalansın! İki âlemde dalgalandır ya Rabbi! Hak Halili / Bacı Sultan aşkıyla, lütfuyla müşerref eyle bizi ya Rabbi! Daim ve kaim eyle ya Rabbi!

Ey Ceddi Dedem sırrı hakkı için sen beni affeyle, Bacı Sultan, analık ve kardeşlik sırrına bağışla! Lütfunu ihsan eyle ya Bacı Sultan! Bunlar şahit olsun beni affeyle ya Bacı Sultan! Doğuda, batıda, kuzeyde, güneyde Hamse-i Âl-i Aba’ya gerçek diyen, riya katmayanlarla

beraber eyle ya Rabbi! Bizi affeyle ya Rabbi! Belçika'daki ihvan kardeşlerimize da hidayet kıl, onları da perişan etme ya Rabbi! Ya Rabbi, bizi iki âlemde gülünç ettirme ya Rabbi!

İşte Aleviler, Şıh Kızı'nın dervişleri diye kınatma ya Rabbi! İki âlemde mesut ve mesrur eyle ya Rabbi! Ehl-i Beyt'in ferah gemisinde cem et bizi ya Rabbi! Ferah ırmağından Hz. Kasım'ın düğününde cümlemizi coştur ya Rabbi! Hak kapının hakkı için ya Rabbi! Cümlemizin emeklerini zayi eyleme ya Rabbi!

Ya Habibullah, bunların hakkı için beni de kabul eyle ya Rabbi! Şey'en lillah, şe'yen ve şe'yen lillah ya Rabbi! Ya Rabbi, bugün yolda giden kervanın hakkı için daim ve kaim eyle! Kulluğunda kadim eyle ya Rabbi! Esselâmu aleyküm ve Rahmetullah. Esselâmu aleyke ya habibullah! Esselâmu aleyke ya Resûllallah! Seyyiden evvelîna ve'l-ahirin, ve'l-hamdü lillâhi Rabbi'l-âlemin. El-Fatiha!"

Yapılan bu dua Abdülkadir Şahbaz'ın 10 Muharrem 1978 tarihinde yaptığı duadır. Ancak normal surette zikir duasını zikir çektiren mürşit veya halifesi irticalen de dua edebilir. Duada Hazret-i Muhammed, Ehl-i Beyt, On İki İmamlar, Gavsü Geylâni, Hak Halili, Bacı Sultan ve Abdulkadir Sultan'ın adı muhakkak anılır. Onların hürmetine bütün insanlığın sağlığı, huzuru, barış ve kardeşliğinin devamı için niyazda bulunulur ve onlara teslim edilir. (KK2)

4. Merasimler

4.1. Merasimlerdeki Ana Kültler

4.1.1. Muhabbet (Cem)

Kadirîlikte cem olmanın ilk esası abdestli bulunmaktır. Muhabbet devam ederken içeri girenler fısıltı ile "Hû erenler!" diyerek mürşide veya halifesine doğru kıyamda bulunup en uygun yere oturmalıdır. Muhabbet esnasında tek kişi konuşur diğerleri ise dikkatle onu dinler. Dünyevi konular ve kişisel meseleler düşünülmez, dile gelmez. Muhabbet esnasında yahut sonunda mürşit veya halifesinin inisiyatifıyla deyişler okunur, semahlar dönülür.

Ehl-i Beyt inancını süren büyüklerimizden bize ulaşan değişmez ilke: "Muhabbetten hâsıl olur Muhammed, muhabbetsiz Muhammed'den ne hasıl"dır. Yani bütün muhabbet Efendimizden, Ehl-i Beyt'inden, onların örnek ahlakından, sevgisinden, mana anlayışından ve irfanî bakışından bize dersler sunmalıdır. Kutsi hadiste Resulü Kibriya Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Allah dedi ki ey Âdemoğlu! Beni kendi kendine anarsan ben de seni zatında anarım. Beni bir toplulukta anarsan seni, o topluluktan daha da hayırlı bir toplulukta anarım. Bana bir karış yaklaşırsan sana bir zirâ yakınlaşıyorum. Bana bir zirâ yaklaşırsan sana bir kulaç yakınlaşıyorum. Bana yürüyerek gelersen sana koşa koşa gelirim." Bu hadisten yola çıkarak şunu demek isterim ki Allah, Efendimiz ve Ehl-i Beyt anıldıkları yeredir, onlar bizi andıkları için bizler onların izni ve bizi şereflendirmesiyle onları anabiliriz. Kısaca muhabbet Hakk'tan bir ikramdır, şahsi gayretle olmaz, kazası da yoktur. (KK-2)

4.1.2. Semah

Semah, “cemdeki on iki hizmet sıralamasında yer alan, cem ve muhabbet toplantılarında müzik eşliğinde yapılan dini tören” (Korkmaz,1993: 310) olarak nitelendirilebilir.

Görsel 3: Dergâhtan Bir Semah Görüntüsü.

Semahı gerçekleştiren derviş(ler) hem kendi etrafında hem de semah dairesinde dönerek ezelden ebede devam eden düzeni, dünyayı ve Allah’ın yarattıklarının gizemini yansıtır. Hak Halili / Zehra Bacı Dergâhı’nda yapılan semahın ana hatları ile izahı şu şekildedir:

Semahta eller açılırken ‘Hay’ kapatılırken ‘Hû’ esması söylenir. Hakk’tan alınanı halka vermek anlamına geldiği gibi öncesi ve sonrası olmayan, sürekli diri olan Hakk’ın her an tecellisinin coşkusu tekrarlanmaktadır. Semah tek kişi tarafından yapılacaksa Mevlevî semazenleri gibi dönerek yapılır. Toplu olarak muhabbet edilirken gelişen ahenge göre mürşit, dervişleri topluca semaha davet etmesi ile yapılır. Toplu olarak yapılan semaha kırklar semahı denir. Ayrıca, ayakta Bektaşî semahına benzer figürlerle topluca İllallah semahı da dönülür.

Semah eden dervişler yan yana dizilirler, sağ ayaklarının parmaklarını sol ayaklarının üzerine getirirler. Ellerini göğüslerinin üzerine koyarlar ve kıyam ederler. Başlarını sağ tarafa eğerek, bu durumda iken dervişin rabıta etmesi ve şeyhiyle manevi boyutta bir olması gerekir. Sonra secdeye varılır, ardından semah başlar.

Sikke semahı şimdiye dek çok nadir olarak görülmüş semah şeklidir. Kol hareketleri aynı olsa da diz çökerek dizler üzerinde yapılan semah olup en zor semah biçimidir.

Semahta her hareketin bir anlamı vardır. Semah eden dervişin bunun bilincinde olması lazımdır. Derviş semah ederken, başı “Senden başka kimse yok.”, kollarını açışı “Sen varsın bendesin.”, ayak hareketleri “Ben her şeyi bıraktım, gittiğim tek yol senin yolundur.”, vücudu da “Bu vücut senin evindir.” mesajını sunar. (KK-2)

4.1.3. Zikir

Arapça “anma, anılma” (Devellioğlu, 2001: 1187) anlamında bir kelime olan zikir Türkçede “bir tarikata bağlı olanların Tanrı’nın adını art arda söylemesi” (TDK, 2005: 2237) ya da “tarikat törenlerinde Allah, Muhammed, Ali veya On İki İmam adlarını anma söyleme”

(Korkmaz,1993: 384) olarak yer alır.

Zikir iki vakitte çok makbuldür: sabah namazı vaktinden evvel ya da ikindi namazı sonrası. Dervişlikte zikir esası şu şekilde aktarılır: Sabah namazından iki saat önce kalkılarak abdest alınır, iki rekât zikir namazı kılınır her rekatta bir Fatıha ve on bir İhlas okunur. Daha sonra yüz defa tövbe ve istiğfar edilir, yüz defa salavat-ı şerif getirilir, yüz defa kelime-i tevhid çekilir.

Zikir, dergâha giren ve el alan her dervişin her sabah namazından önce yapması gereken bir görevdir. Sağlık durumu ve şartları uygun olmayanlar ise duruma göre yolda, işte, istirahatte her durumda bu görevini aksatmaması gerekir.

Arkadaşlar biz her yaptığımızı Hakk için yapacağız. Allah rızası için, erenlerin rızası için yapacağız. O zaman her şey hallolur. Bugün zikir çekiyorsak gösteriş için değil, Allah için çekeceğiz. Dergâha geliyorsak 'geldi' desinler diye değil, Allah için geleceğiz. Allah ne hareket yaptırıyorsa bize kendi rızası için yaptırmak nasip etsin. İnsan içindeki aşkı diline değil de gönlüne vermesi daha doğru olur. Cenab-ı Hakk'ın 'İlle oturup zikir çekesin.' dediği yok. Gezdiğin, tozduğun, dolaştığın her yerde, ev süpürürken, çamaşır yıkarken de yani hepsinde zikir çekin diyor. Lütfen her zaman dikkat edin. Mesela 70.000 kelime-i tevhidi söylerken her biriniz bir yerden söylemeyin. Zaten kalbiniz bir yerde olursa bir kişi olursunuz. Sizin kalpler birbirine uymadığı için böyle uyumsuz oluyor. Allah'ım hepimizin gönlünü bir yapsın. Zaten çabanın, uğraşmanın tek sebebi birlik. Ahlak-ı hamide olmadık bir insan namaz kılsa zikir de çekse olmaz. Şerefsizim olmaz. Asla olmaz. Ahlakı olmayan insanın ibadeti neye yarar? (KK-1)

4.2. Merasim Günleri

4.2.1. Muharrem Ayı ve Aşure Geleneği

Hız. Hüseyin'in 72 refikiyle birlikte şehit edilme tarihini içeren muharrem ayı Ehl-i Beyt'i sevenler için matem demi anlamına gelmektedir. Asırlardır Hız. Hüseyin'i, Ehl-i Beyt'i ve On İki İmamlar'ı sevenler bu yasa bürünerek matem orucu tutarlar.

Arkadaşlar, elinizden geldiği kadar nefsin gıdasını kesmeye çalışın. Şimdi biz Ehl-i Beyt'i severken, sayarken, canlandıramadık, sevedik. Bizim sevdiğimiz üç kap yemek yemediler. Bir gün Fahr-i Kâinat Efendimiz geldi. Sıra Ayşe Siddıka'daydı. Üç kap yemek hazırlamış. "Ya Aişe, evimiz Yahudi evine dönmüş." dedi. Biz haşa sümme haşa Fahr-i Kâinat değiliz ya. Onun seveniyiz. Seviyorsak biraz da bizde eseri olmalı. Hiç olmazsa haftada birer kaba veya iki kaba indirin daha güzel olur. Muharrem ayında yoğurt, süt, et, yumurta... bunlar kesin yasak. Elinizden geldiği kadar bir çorba için. Akşam, sahurda da bir çorba içersiniz yani canınız mı çıkacak! Başa kadar tutun. 41 gün tutulursa daha güzel olur. Muharrem ayında ben anamın su içtiği hatırlamıyorum. Muharrem ayında gülünmez, çok konuşulmaz, herkes susar. Toplantı yaptığımız zaman da konuşmayın. Bir arkadaşımız Muharrem hakkında, sevabı hakkında bahseder; o konuşur diğerleri konuşmaz. Bilhassa çocukları kırmayın. Ailenizle samimi geçinin. (KK-1)

Dergâhta Muharrem ayı girmeden iki gün önce oruca başlanır. Hız. Hüseyin'in şehadet günü olan Muharrem'in 10. gününde oruç vazifesi tamam olur. Hakk Halili / Zehra Bacı Dergâhı'ndaki Muharrem ayı oruçlarında bazı hususlar bilhassa ehemmiyetlidir.

Su içilmez. Un çorbası tercih edilirken et, süt ve diğer hayvansal gıdalar yenmez; tek çeşit

yemek yemeye dikkat edilir. Önemli kararlar alınmaz. Kız isteme, nişan, düğün olmaz. Tırnak kesilmez. Tıraş olunmaz. Banyo yapılmaz. Çamaşır yıkanmaz. Ev temizliği yapılmaz. Eşler birbirine yaklaşmaz. Hiçbir zaman gönül kırılmaz. Akşamları Kerbela olayını anlatan kitaplar okunur. Her gün sabah namazından önce sahurdan sonra zikir çekilir. Mersiyeler söylenir, Hz. Hüseyin'e ağıtlar yakılır. Yedi muharremde, Hz. Hür Gazi'nin, Yezid ordularının komutanı iken Hz. Hüseyin'in saflarına geçmesinin ve şehit olmasının anısına kara helva pişirilir ve komşulara dağıtılır. Oruç o helvayla açılır. Dokuz Muharrem'de sadece yarma kullanılarak çeşitli baklagiller katılmadan sade aşure yapılır. Oruç onunla açılır. Muharrem'in onuncu günü, ikindi namazından sonra da zikir çekilir. O gün pişirilen aşure yemeği ile oruçlar açılır. Bu matem ayının ve oruç tutmanın gayesine gelince İmam Cafer Sadık Efendimizin 'Her yer Kerbela her gün aşura' sözündeki bilince ulaşmaya çalışmaktır. Abdülkadir Sultan'ın bu hususu şöyle dile getirmiştir: "Ramazan orucunu Cenabı Allah emretmiş, 'tutun' diyor. Muharrem orucu ise bizzat emir değil aştır. Mesela Ramazan orucu, namaz kaza yapılır; fakat aşk kaza yapılmaz. Yani Muharrem orucunun kazası yoktur. (KK-2)

Görsel 4: Yaz Okuluna Katılan Öğrencilerin Dergâh Bahçesinde Toplu Fotoğrafı.

4.2.2. Nevruz (21 Mart)

21 Mart günü, Hak Halili / Zehra Bacı Dergâhı'nda Hz. Ali'nin doğum günü olarak kutlanır (Eryıldırım, 2001: 65). Kutlamalarda esas alınan Hz. Ali ve Ehl-i Beyt aşkıdır. Bu konu etrafında birlik sağlanır, yemekler yenir ve muhabbetler edilir.

Efendimizin "Ben ilim şehriyim, Ali onun kapısıdır" hadis-i şerifinden yola çıkarsak Allah'a ve Resullullah Efendimize ulaşmak için Şah-ı Velayet İmam Ali Efendimizin kapısından geçmek gerekir. İmam Ali Efendimiz Kâbe'de doğan ilk ve son kişidir. İsmi Resullullah Efendimiz okumuştur. Dolayısıyla onun doğum günü ilahi takvimde baharın başlangıcına denk getirilmiştir. Bizler de onun doğumunu kutlamakta Cenab-ı Hakk'a ve Resullullah Efendimize ulaşma iştiahamımızı, gayretimizi bir kez daha bildirmiş oluyoruz. (KK-3)

4.2.3. Hıdırellez (6 Mayıs)

Halk arasında mevsimlik bayram kabul edildiği söylenebilecek Hıdırellez, ölümsüzlük sırrına ulaşan ve karada darda kalanların yardımcısı Hızır ile suda darda kalanların yardımcısı İlyâs'ın yılda bir gün bir araya geldikleri gün olarak kutlanır. Bugün, sadece Anadolu'da değil orta Asya ve Orta Doğu'da da çeşitli keyifli merasimlerle kutlanmıştır.

Hıdırellez gününde Hak Halili / Zehra Bacı Dergâhı'nın bulunduğu Karacalar Köyü ve çevre köylerden konuklar bir araya gelir. Kurbanlar kesilir, etli Hıdırellez pilavı pişirilir. Semahlar dönülür. Herkes gücünün yettiği nispette bir şeyler hazırlar. Hep birlikte yenilir, içilir. Manilerle atışmalar yapılır, türküler söylenir. Salıncaklar kurulur. Ateş yakılarak üzerinden atlanır ve bugün, yenisine kavuşma duası tamamlarlar.

4.2.3. Hak Halili Yıl Dönümü (23 Mayıs)

Her yıl Hak Halili'nin doğum ve vuslat günü kabul edilen 23 Mayıs'ta dergâh ihvanları bir araya gelirler. Bütün yıl dönümlerinde olduğu gibi birkaç gün evvel kurbanlar kesilmiş olur. Yıl dönümünde Hak Halili'nin hayatı, ilmi, tavsiyeleri ve kerametleri anlatılır. Bu anma töreni semahlarla, zikirlerle ve yenilen içilen nimetlere yapılan şükürlerle doludur.

4.2.4. Zehra Bacı Yıl Dönümü (30-31 Temmuz)

31 Temmuz 1965 tarihinde vuslata eren Zehra Bacı'yı anma günü de Hak Halili / Zehra Bacı Dergâhı'nın mihenk taşlarındandır.

Görsel 5: Zehra Bacı'nın Naaşının Taşınma Görüntüsü.

Tören komisyonunun belirlediği esaslar ve sıralama her yıl değişiklik arz etse de kemikleşen ön hazırlık vasıfları şöyledir: Temizlik, konukları ağırlama planı, ayet, hadislerden ve velilerin sözlerinden oluşan dövizlerin hazırlanışı ve asılışı, türbenin adını aldığı Hak Halili ve Zehra Bacı'nın öz geçmişinin yazılı olduğu levhaların yerleştirilmesi...

Ön hazırlıkların ardından yurt dışı ve yurt içinden önemli konuklarla zenginleşen törenin programı şu şekildedir: Kur'an-ı Kerim okuma, açılış konuşması, bir âşık tarafından sazla "hoş geldiniz" deyiş, Hak Halili, Zehra Bacı ve Abdülkadir Sultan'ın kısa hayat hikâyelerini

anlatma, kırklar semahının dönülmesi, şiir ve nefeslerin okunması, İllallah semahının dönülmesi ve bir dua ile bitiş. Sonra türbeye gelinir ve orada muhabbete devam edilir. Gece yarısından sonra saat 02.45'te, Zehra Bacı'nın Hakk'a yürüdüğü saatte, zikir başlar. Zikrin bitiminde Ehl-i Beyt ve İmam Hüseyin aşkına şerbet dağıtılır. Sabah yemekleri yenir ve gelecek yıl buluşmak üzere vedalaşılır.

4.2.4. Abdülkadir Sultan Yıl Dönümü (8 Şubat)

Zehra Bacı'nın mürşit olarak tayin ettiği oğlu Abdülkadir Sultan'ın vefat ettiği gün olan 8 Şubat'ın her sene-i devriyesinde dergâh ihvanları sabah vakti hazır bulunurlar.

Görsel 6: Abdülkadir Şahbaz'a Ait Bir Fotoğraf.

Evvela dergâhın ve çevrenin temizliği yapılır, köy halkına ilan verilir ve bütün köy halkı öğle yemeğine davet edilir. Kuran-ı Kerim ve dualar okunarak Ehl-i Beyt'in, On İki İmamlar'ın ve onların yolundan giden velilerin ruhlarına sunulur. İkinci namazı sonrası zikir çekilir, bu çekilen zikirler Abdülkadir Sultan'ın ruhuna hediye edilir. Sonrasında da semahlar dönülür, Sultan'a ait ses kayıtları ve video konuşmaları dinlenir. Dervişleri hatırlarını yâd edip kendisinin hizmetleri ve örnek ahlakı anlatılır.

Sonuç

Hak Halili / Zehra Bacı Dergâh'ı günümüzde binlerce insanın ziyaret ettiği bir uğrak yeridir. Bu dergâhı ziyaret etmekte harfiyen yinelenen adablar mevcuttur. Dergâhta her yıl Muharrem ayı, Nevruz, Hıdırellez, Hak Halili, Zehra Bacı ve Abdülkadir Sultan'ın vefat yıldönümlerinde yapılan merasimlerle beldenin manevi çehresi yurt dışı ve yurt içinden katılımcılara sergilenir. Türbenin binlerce seveni merasimlerde zikir çeker ve semah yapar. Bunda gayeleri Hazreti Muhammed'in, Ehl-i Beyt'in, On iki İmamlar'ın ve onların yolunda giden evliyaların

anılması ve örnek alınmasıdır.

Dergâhın dervişi olmak için, dünyevi hırslardan kendi rızası ile uzak durmak esastır. Derviş olmaya gönüllü kişinin tekâmül yolculuğu, günahlardan sakınacağına hatta siyasete yaklaşmayacağına dair yemini ile başlar. Türbenin Hak Halili zamanında oluşturulan insanı sev, mazlumu koru, yoksulu doyur prensibinin özenle muhafaza edilerek bugünlere dek eriştiği gözlemlenmiştir. Dergâh ve türbe, günümüzün modern yoğunluğu, yorgunluğu ve duygusuzluğundan sıyrılmayı dileyen herkesi kucak açarak beklemeye devam etmektedir.

Kaynakça

Abdülkadir Geylânî (1976). *Fütühü'l-Gayb*. (çev. Abdülkadir Akçiçek). İstanbul: Rahmet Yayınları.

ERYILDIRIM, İsmail (2001). *Hak Halili ve Yol Erkanı*. Ankara: Hak Halili Türbesini Koruma Kültür ve Dayanışma Derneği Yayınları.

GÜZEL, Abdurrahman (2004). *Dini-Tasavvufî Türk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.

DEVELLİOĞLU, Ferit (2001). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Sözlük*. Ankara: Aydın Kitapevi.

SAYIN, Emine Gülay (1983). “Hak Halili, Zehra Sultan Dergâhı Dervişleri”. Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Bûsîrî (1955). *Dîvânü'l-Bûsîrî* (nşr. Muhammed Seyyid Kîlânî). Kahire.

KAYA, Mahmut (1992). “Bûsîrî”. *TDV İslam Ansiklopedisi*, Ankara: TDV Yayınları. C. 6., s. 468-470.

KORKMAZ, Esat (1993). *Ansiklopedik Alevilik-Bektaşılık Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ant Yayınları.

TEPER, Filiz (1992). “Karacalar Köyü Folkloru ve Etnografyası”. Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

TDK (2005). *Türkçe Sözlük*, Ankara: TDK Yayınları.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı (1972). *Mekke-i Mükerrerme Emirleri*. Ankara: TTK Yayınları.

YILMAZ, Ayşe (2012). “Hak Halili/Zehra Bacı Dergâhı'nın Öğretisi ve Dergâhla Türbenin İç-Dış Özellikleri”. *Milli Folklor*, S. 96, s. 247-259.

Kaynak Kişiler

KK-1: Abdülkadir Şahbaz [Abdülkadir Sultan], 1922-1997, Zehra Bacı'nın oğlu ve halifesidir. Kendisine ait bilgiler Nurettin Şahbaz'ın yaptırdığı kaset çözümlerinden alınıdır.

KK-2: Nurettin Şahbaz, Doğum Tarihi: 1948, Karacalar Köyü Muhtarı, Kanaat Önderi.

KK-3: Ahmet Şahbaz, Doğum Tarihi: 1965, Avukat, Araştırmacı.